

**PHILLIPS, A.; M. KOVAČ: JE LI OVO KNJIGA? ZAGREB:
NAKLADA LJEVAK, 2024.**

Ova opsegom nevelika a za današnje vrijeme izuzetno važna knjiga temelji se na sociokulturnom razmatranju o fenomenu knjige, predstavlja raznolikost formata knjige kroz sve njezine vrste i oblike, razmatra status društvenog i kulturalnog položaja knjige danas i postavlja pitanje je li u 21. stoljeću još uvijek važno čitati.

Angus Phillips profesor je izdavaštva i direktor Oxfordskog međunarodnog centra za izdavaštvo na Sveučilištu Oxford Brookes, s posebnim područjem interesa za evoluciju knjige. Miha Kovač profesor je na Odsjeku za izdavaštvo Sveučilišta u Ljubljani, s posebnim područjem interesa za istraživanja promjena u čitateljskim navikama i razumijevanju pročitana uzrokovanih tehnologijama sa zaslonom.

Sadržaj knjige podijeljen je u šest poglavlja: Raznolikost knjiga, Kratka digresija o povijesti knjige, Definiranje knjige, Zvučna knjiga, Društveni i kulturalni položaj knjiga, Je li još uvijek važno čitati? i Knjiga kao poslovni model. Na kraju knjige nalazi se opsežna bibliografija na kojoj se temelje brojne reference u knjizi.

Kompleksnost knjige kao medija u uvodu se predstavlja pričom o britanskom piscu i zaljubljeniku u tehniku Douglasu Adamsu koji je početkom 1970-ih napisao radio-dramu *Vodič kroz galaksiju za autostopere* te polučivši velik uspjeh djelo u sljedećih 20-ak godina transformirao u radio seriju, album na vinilu, televizijsku seriju, videoigru, strip, kazališnu predstavu, film i naposljetku knjigu u tiskanom, zvučnom i audio obliku. Autori predstavljaju Adamsa kao pripovjedača koji se ogledao u višestrukim formatima, odnosno multimedijskog autora čije djelo se u raznovrsnim formatima danas može koristiti posredstvom jednog jedinog uređaja – pametnog mobilnog telefona. Radikalna kulturna i društvena promjena koju je donio razvoj digitalne tehnologije mijenja oblik, produkciju i recepciju knjige, a pitanje je mijenja li i njezine društvene, kulturne i obrazovne funkcije.

Prihvaćajući činjenicu da se više formata i oblika onoga što nazivamo knjigom pojavilo tijekom posljednja dva desetljeća nego u čitavom prethodnom stoljeću, autori pokušavaju redefinirati koncept fenomena knjige i ponuditi novu definiciju tog termina zauzimajući zapadnocentričan pristup temi, suprotstavljajući se dosadašnjim uobičajenim definicijama.

U vremenu velikih promjena u kojima živimo tiskana knjiga ostaje i dalje najvidljiviji i središnji oblik knjižnog formata, iako je izdavaštvo knjiga u digitalnom obliku (*e*-knjige i *e*- zvučne knjige) u porastu. Autori razmatraju, osim formata, i sadržaj i veličinu knjige, kao i različite načine čitanja (primjerice razliku između dubokog čitanja kao preduvjeta za analitičko razmišljanje i jednostavnog pronalaženja informacija).

Kratak povijesni pregled definicije termina knjige obuhvaća funkcionalne definicije (prenošenje teksta/informacija na bilo kojem mediju), definicije koje uzimaju u obzir knjiške osobine (poput aure knjige), definicije koje povijest knjige izjednačavaju s poviješću umnožavanja teksta. Autori iznose tezu da je u znanosti o knjizi nedovoljno definiran temeljni pojam knjige (koju ta znanost proučava) zbog premise da je upravo naš kulturološki mentalitet uvjetovan samim predmetom promatranja, odnosno knjigom, te se definicija knjige neprestano mijenja u skladu s društvenim i kulturološkim promjenama društva.

Razmatrajući suvremeni ekosustav knjige, autori oblikuju tehničku definiciju knjige na temelju četiriju kriterija (minimalna duljina, većinski tekstualni sadržaj, granice forme i sadržaj organiziran prema određenoj informacijskoj arhitekturi), a zatim donose hijerarhiju knjige u kojoj tiskana knjiga zadovoljava sve navedene kriterije, oblici poput *e*-knjige, tihe knjige i zvučne knjige zadovoljavaju neke kriterije, a najmanje kriterija zadovoljava bojanka koju autori ipak smatraju knjigom.

Zvučna knjiga obrađena je u posebnoj poglavlju u kojem autori pokušavaju razjasniti sve veću popularnost te vrste knjiga te ujedno definirati pojam zvučne knjige unutar sustava knjiga. Britansko i američko tržište zvučnih knjiga na engleskom jeziku potpuno je razvijeno ali i dalje ima visoku stopu rasta, dok potencijal drugih jezika nije još dovoljno iskorišten te autori smatraju da izdavači te građe kvalitetom produkcije i raznolikim sadržajima mogu značajno doprinijeti razvoju tržišta zvučnih knjiga u svojim zemljama. Format zvučne knjige razvija se danas neovisno o tiskanoj knjizi, nije više samo njezina zvučna inačica, već privlači novu publiku (čak i onu koja nije zainteresirana za tiskanu knjigu) i nudi druge mogućnosti jer je riječ o znatno drugačijem mediju.

Društveni i kulturni položaj knjige uvjetovan je njezinim statusom prenositelja informacija i znanja, pri čemu se tiskana knjiga pokazala izrazito dugovječnim modelom. Autori zaključuju da je tijekom modernog doba knjiga postala mehanizam koji formatira mentalni ustroj društva ovisnih o širenju certificiranog znanja, informacija i inovacija.

Na pitanje je li još uvijek važno čitati, ova knjiga donosi nedvosmisleno potvrđan odgovor, ističući da se razvojem digitalnih medija vrsta čitanja promijenila. Danas čitamo više nego u svim dosadašnjim povijesnim razdobljima, većinu vremena na potpuno drugačije načine. Prema autorima, čitati možemo duboko,

uživljeno ili letimično, pri čemu duboko čitanje daje knjigama središnju ulogu prenositelja znanja, uživljeno čitamo najčešće zadovoljavajući rekreativne potrebe, a letimično čitamo one tekstove koje obično ne smatramo knjigama.

Knjigu autori definiraju i kao tržišni objekt, pri čemu se poslovni model tiskanih knjiga nije znatnije mijenjao proteklih 300 godina i s manjim ili većim uspjehom funkcionira i danas. Tek novi oblici knjiga uvjetuju i nove poslovne modele prodaje, kupovine i posudbe zamjenjujući kupnju kojom ostvarujemo vlasništvo nad objektom kupnjom kojom ostvarujemo ne/ograničeno pravo pristupa objektu. Uz to javljaju se i pretplatnički servisi s mjesečnim članarinama koji ne pripadaju knjižničnim nego tržišnim sustavima.

Zaključno autori knjigu definiraju kao pojam s tri glavne osobine: informacijskom arhitekturom unutar analognog ili digitalnog formata, skupinama osobina koje joj omogućavaju da bude prenositelj komunikacije znanja i informacija i poslovnim modelom između autora i potrošača. Istodobno smatraju da je nemoguće oblikovati jedinstvenu i dugotrajnu definiciju knjige zbog promjenjivosti osobina tog fenomena. Iako se uloga knjige u diseminaciji znanja i informacija neupitno smanjila, zaključak ove knjige je da knjige ostaju neprocjenjiv alat za razvoj kognitivnih sposobnosti poput analitičkog, apstraktnog i strateškog razmišljanja, empatije i koncentracije te autori potiču čitatelje da koriste različite vrste čitanja kako bi razumjeli svijet oko sebe.

Knjiga je namijenjena stručnjacima i znanstvenicima knjižnične i informacijske znanosti, ali i širokom čitateljstvu, svima onima koji kulturološki, sociološki i filozofski razmišljaju o knjizi, onima koje zanima razvoj novih formata knjige, kao i razvoj kreativnih industrija u budućnosti.

Jasmina Kenda

jasmina.kenda@kgz.hr